

ENUTi Uudised 1/2001

Sisukord

- Toimetuselt
- Milline on nais- ja meesuurimuse suhe? / Suzanne Lie
- Sugu ja kultuur / Jorgen Lorentzen
- Mis on meesuurimus / Jouko Huttunen
- Jagatud vanemluse perspektiivid / Jouko Huttunen
- Mehed ja vägivald / Jorgen Lorentzen
- Valge Lindi kampaania / Jorgen Lorentzen
- Sotsiaalsed probleemid Eestis meeste ja naiste silme läbi / Rein Vöörmann
- Mees ja maskuliinsus tänases Eestis /Jüri Uljas
- Muud sündmused
- Ajakiri Ariadne Lõng

Toimetuselt

Seekordne "ENUT-i Uudiste" number on pühendatud põhiliselt meesuurimusele. Siin ära toodud tekstid kanti ette ENUT-i korraldatud seminaril, mille eesmärgiks oli tutvustada meesuurimust kui suhteliselt uut sotsiaalteadust, arutleda maskuliinsuse ajalooliste ja kultuuriliste aspektide ning eesti meeste sotsiaalsete probleemide üle. Seminaril käsitleti vanemaksolemise erinevaid aspekte ja isade olukorda tänases Eestis, tutvustati vägivallavastast Valge Lindi Kampaaniat. Seminari finantseerisid Norra Välisministeerium ja Põhjamaade Ministrite Nõukogu. Esinejateks olid Rein Vöörmann Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudist, prof. Jüri Uljas ja prof. Voldemar Kolga Tallinna Pedagoogikaülikoolist, Jouko Huttunen Jyväskylä ülikoolist, Jurgen Lorentzen Oslo ülikoolist ja Knut Oftung Oslo Sugude Võrdõiguslikkuse Keskusest. Meestest ja võrdõiguslikkusest räägiti ka Vilniuses toimunud rahvusvahelisel konverentsil *WoMen & Democracy*. "ENUT-i Uudised" toob teieni pressiteate, mis koostatud töögrupis *Men Promoting Gender Equality* räägitu põhjal. Loodame, et meesliikumine aktiveerub ka Eestis, seda eelkõige mehe rolli ümbermõtestamise ja meeste vägivalda vähendamise nimel.

Milline on nais- ja meesuurimuse suhe?

Suzanne Lie, Oslo ülikool

Naisuurimuse eesmärgiks on tõsta nii meeste kui naiste teadlikkust sellise tasemeni, et naisi ei vaadataks enam kui "teist sugu", kahelda traditsioonilistes soorollides, väärtustada ja välja arendada naiste oskusi ning enesekindlust. Teisteks eesmärkideks

on naisuurimusele aluse loomine ning naiste kultuuri ja ajaloo tutvustamine ülikoolide avalikes õppekavades.

Meesuurimust võib lühidalt defineerida kui uurimust ettekujutustest, ideaalidest ja ootustest, mis on seotud meheks olemisega antud ühiskonnas. Meesuurimus kerkis esile väljakutsena naisliikumise poolt. Naisliikumine ja naisuurimus said alguse läänes hilistel 60ndatel ja 70ndatel, kui naise ja mehe rollid olid kitsalt defineeritud ja diskrimineeriv praktika jõudis naise kui "teise" määratlemiseni. Nais- või feministlik uurimus kahtlesid tavateaduste (*mainstream science*) lähenemises mehele kui normile. Nad nimetasid tavateadused asjakohaselt ümber meesteadusteks (*malestream science*).

Kui enamikes lääne maades võitles naisliikumine peamiselt võrdsete võimaluste eest tööturul, siis Põhjamaad asetasid rõhu pererollide ümberkujundamisele. Üldine Põhjamaade võrdõiguslikkuse poliitika rõhutab, et naistel ja meestel on võrdsed privileegid, õigused ja kohustused osaleda tööturul, kodanikuühiskonnas ja perekonnas. Läänes kerkisid mitmed meesliikumised esile kui reaktsioon naisliikumisele – mõned olid anti-feministlikud, mõned rõhutasid maskuliinsust ja mõned, eriti akadeemilistes ringkondades, nimetasid end feminismi pooldajateks. Nad olid inspireeritud feministlike uuringute küsimustest, teoreetilistest määratlustest ja metodoloogilistest vaadetest. Põhjamaad on mitut moodi olnud meesuurimuse arengu esirinnas. Nad paistavad välja teiste lääneriikide seast, kuna rõhuvad võrdõiguslikkuse suurendamisele läbi vanemlike kohustuste ja koduste vastutuste jagamise.

Põhjamaade meesuurimus keskendub kolmele põhilisele valdkonnale – 1)meeste võimalused soolise võrdõiguslikkuse toetamisel (mehed ja hoolitsemine, mehed kui isad, meeste sõprus ja seksuaalsus), 2)maskuliinsuse ümberkonstrueerimine ning 3)meeste probleemne käitumine (mehed ja vägivald, vägistamine, ahistamine, viha ja riskikäitumine). Uurimused on näidanud, et kuigi mehi kujutatakse juhtidena, ei ole enamik neist seda. Mehed võtavad palju ruumi ühiskonna alumistes kihtides arvukate mees-luuserite tõttu: alkohoolikud, enesetapjad, kurjategijad ja heidikud; poiste hulgas olevad mahajääjad, kes vajavad eriharidust ja psühhiaatrilist abi. Taani Võrdse Staatus Nõukogu eesistuja Hans Bonde iseloomustab mehi kui "ekstreemset sugu" – nende seas on nii juhte kui arvukalt luusereid kontrastiks naistele, kelle elud on rohkem keskmisel tasemel. Mehed oskavad enda eest hoolt kanda vähem kui naised. See on suuresti nii tänu traditsionaalselt ja jäigalt määratletud soorollidele. Teisisõnu maksavad mehed hinda kitsalt defineeritud meheksolemise põhimõtetest kinnipidamise eest.

Sugu ja kultuur

Jorgen Lorentzen, Oslo ülikool

Peaaegu mitte kunagi kui me räägime või loeme teemadel "sugu ja poliitika" või "sugu ja kultuur" ei suuda me leida midagi meeste kohta. Ei leidu peaaegu sõnagi meeste ja maskuliinsuste kohta, ei mõtisklusi meeste ja poliitika või meeste ja kultuuri suhetest. Mõnes mõttes ei ole see üllatav, kuna me teame, et soopoliitika ja soouurimus on olnud ja on ikka veel naiste poliitika ja naisuurimus. Lääne traditsioonis kuni Aristoteleseni välja on naiste puhul sugu oluline olnud. Taolise mõtlemise puhul on probleemiks, et see säilitab patriarhaalse süsteemi ja ideoloogia, kus "naine" võrdub "sugu" ja "mees"

võrdub "inimolevus". Nagu Genevieve Lloyd ütleb teoses *The Man of Reason: Male and Female in Western Philosophy*: "Mees" ei kuulu ei "bioloogilise soo" ega "sotsiaalse soo" alla, ta elab ideede ja abstraktsete sümbolite maailmas. Või nagu prantsuse feminist Luce Irigaray ütles: võimu saavutamiseks peavad mehed ohverdama oma soo – nad peavad olema sooneutraalsed.

Mu hea sõber, New Yorgi sotsioloogiaprofessor ja meeste ning maskuliinsuste ekspert Michael Kimmel, räägib sageli sellist lugu: rassismi ja seksismi teemalisel seminaril ütleb valge naine, et kõik naised tunnevad samasugust rõhust. Must naine küsis temalt: "Mida sa näed, kui ärkad hommikul üles ja vaatad ennast peeglist?" "Ma näen naist", vastas valge naine. "Selles ongi probleem," ütles must naine, "sest mina näen ärgates ja peeglist vaadates musta naist. Rass on sinu jaoks nähtamatu, aga minu jaoks mitte." Michael Kimmel mõtles selle peale ja pidi endale tunnistama, et kui tema peeglist vaatas, nägi ta inimest. Nii rass kui sugu olid tema jaoks nähtamatud. Peale seda seminari hakkas ta nägema, et on valge keskealine mees.

Mõneti on see meesuurimuse algus, kui mehed muutuvad "inimestest" "meesteks" teatud soo ja rassiga. Meeste jaoks on tulnud aeg vaadata ennast peeglist ning võidelda õiguse eest olla "sooline". Peame võitma tagasi oma soo – see saab olema meie aja meeste visioon ja vabastav strateegia. Mõned aastad tagasi osalesin Aafrikas maskuliinsuste seminaril. Üks osaleja rääkis, millele ta mõtleb seksismist rääkides. "Minu jaoks on seksism see, kui mu ema kõnnib tänaval, kannab suurt kompsu oma pea peal, lükkab vankrit enda ees ja kannab väikest last seljas ja mu isa jalutab meetrijagu temast eespool, jalutuskepp käes." Leian selle olevat väga täpse seksismi definitsiooni. Järgmiseks küsin, kellele me keskendume selles loos. Soo ja kultuuri peatükis on fookus naisel, aga mina ütlen, et tähelepanu tuleks pöörata mehele. Miks ei anna tema oma osa? Miks ei hoolitse ta lapse eest? Need küsimused ja see pilt neist kahest jalutamas viib mitmete kesketsete probleemide juurde, millega tegeleb meeste ja maskuliinsuste uurimine: vastutustunde puudumine teise inimese suhtes, lapse eest mittehoolitsemine ja kepp kui koduvägivalla sümbol. Selle loo põhjal võib valida kuus teemat, mis minu arvates on kesketeks meeste ja maskuliinsuse uurimisel:

1. Mehed ja vägivald: Vägivallast on saanud meie ühiskonna põhiosa. Igaüks kardab seda, seepärast on vägivald osaks igapäevase elu kujundamisel. Tavaliselt räägitakse vägivallast äärmuslike isikute puhul (mõrvarid, narkomaanid jms). Väga harva räägitakse nendest kui meestest ja mitte kunagi ei mõelda neist maskuliinsuse mõiste raames, kuigi peaaegu alati on tegemist meestega. Üks tähtsamaid asju, mida peaksime teadma, on meeste suhe vägivallaga: vägivalla kasutamine valitsuste poliitikas, meestevaheline vägivald võimuvõitluses, seos meheks olemise ja vägivaldse käitumise vahel ning suur hulk koduvägivalda. Kui me ei keskendu meestele, ei löpe ka naistevastane vägivald.

2. Isad ja pojad: raamatus "Isatu Ameerika" kirjutab David Blankenhorn, et isade puudumine võib olla kõige teravam sotsiaalne probleem tänapäeva USA-s, kus 15 miljonit last kasvavad ilma isata. Mõni aasta tagasi viidi USA kõige suuremas vanglas läbi uurimus. See näitas, et mehed olid vähemalt ühest aspektist sarnased, ja see oli isa puudumine. Tõenäoliselt kehtib see iga vangla kohta. Me seisame vastakuti uue sügava isahaava või näljaga isa järele. Meeste kirjeldus oma isadest jääb suurelt osalt samaks – see on nii emotsionaalselt kui ka füüsiliselt puudulik ja sageli vägivaldne. Aga see ei ole

ainuke kontekst, milles kuuleme selliseid lugusid. Üks Norra uurimus on näidanud, et paljudel päris tavalistel meestel on probleeme isafiguuri puudumisega. See isa, keda lapsed ei tunne, on keegi eemal asetsev, agressiivne, meie maskuliinse kultuuri rajaja. Enamikes Lääne maades hakkavad esile kerkima statistikad, mis näitavad tohutut isade puudumise määra. Euroopas on sadu tuhandeid poegi, kes ei ole kunagi näinud oma isa. Poisid sotsialiseeruvad ja kasvavad meesteks läbi isade ja kui isad ei ole kohal, siis pojad sageli igatsevad nende järele, mis omakorda põhjustab idealiseeritud isa-kujude tekkimist, kus tühimik täidetakse hüpermaskuliinsusega. Saksa raviarst ja psühhoanalüütik Alexander Mitscherlich kirjeldas isatut ühiskonda juba 1963.a. Miski ei viita sellele, et olukord oleks täna paremuse poole läinud. Lahutuste arv kasvab ja selle tulemusel kaotavad tuhanded lapsed igapäevase kontakti isaga. Ainult kolmandik lahutatud isadest suudab säilitada regulaarse kontakti oma lastega. Me peame rohkem teadma isatu ühiskonna tagajärgedest ja peame looma poliitika, mille tagajärjel isad naasevad oma kodudesse ja võtavad osa vastutusest laste eest.

3. Poiste sotsialiseerumine: pidevalt kuuleme lugusid agressiivsetest poistest, kes vajavad liiga palju tähelepanu. On nad tõesti agressiivsed või igatsevad hoole ja armastuse järele? Meil ei ole peaaegu mingisugust pedagoogilist teooriat selle kohta, kuidas poiste eest hoolitseda ja me oleme ebakompetentsed nende soovide ja vajadustega vastakuti seistes. See probleem on muidugi seotud tihedalt isatu ühiskonna probleemiga. Ilma lähedase ja armastava isata või mõne teise meheta on poistel väga raske üles kasvada täielikult vastutavateks ja hoolitsevateks meesteks.

4. Mehed ja võrdsus: naised on oma õiguste eest võidelnud juba kakskümmend aastat: oma poliitiliste õiguste eest, õiguse eest võrdsele tasule ja õigusele oma keha üle otsustada. Osad mehed on seda liikumist passiivselt toetanud, paljud on olnud selle vastu ja mõned mehed on aktiivselt tegutsenud samas suunas. Me peame küsima, milline on meeste ettekujutus soolise võrdõiguslikkusega ühiskonnast? Mis tähendab meeste jaoks osalemine sellisel alal? Kuidas saavad mehed kaasa aidata võrdsusel ja õiglusel põhineva ühiskonna ehitamisele? Need küsimused peavad olema üheks osaks tänapäeva poliitikas ja me peame arendama mõtlemist selles valdkonnas.

5. Seksuaalsus: Viimase kahekümne aasta jooksul oleme palju õppinud naise keha, seksuaalsuse ja hormoonide kohta. 100 aastat tagasi ütles Freud, et naised on maailma Tume Poolus. Tänapäeval peame ütleva, et mehed on selleks Tumedaks Pooluseks. Me teame väga vähe meeste seksuaalsusest ja testosterooni tekkimisest ja kehalistest tagajärgedest elu jooksul. Me teame väga vähe homo- ja heteroseksuaalsete suhete eripärast erinevates kultuurides ja sügavalt juurdunud homofobia probleemidest, mis on eriti aktuaalsed läänemaades.

6. Mehed ja hoolitsemine: Me kõik teame, et meestel on probleeme enda eest hoolitsemisega. Suured hulgad surevad stressi kätte, paljud on narkosõltlased, alkohoolikud, kurjategijad, väga paljud on surma saanud sõjas või omaenese käe läbi. Koos filosoof Kelly Oliver'iga võime küsida: miks tundub, et mehed eelistavad surma kellelegi teisele pühendatud elule. Vastuseks on, et meestel on probleeme teiste eest hoolitsemisega. On suur võimalus, et need mehe elu kaks aspekti on tugevalt seotud: suutmatuse teiste ja enda eest hoolitseda. See on tohutult oluline küsimus ja vajab tulevikus tõsiselt kaalutamist soopoliitika seisukohalt.

Arvan, et meeste (ja naiste) jaoks on aeg tulnud arendada teadmisi ja mõistmist meestest ja maskuliinsusest. ÜRO peasekretär Bouthros Bouthros Gali ütles 1994.a., et soolist võrdõiguslikkust ei saavutata enne, kui mehed muutuvad, ja see saab olema oluliseks järjeks naistele suunatud poliitika ja naisuurimuse uuenemisel. Mitte konkurentsiks naisliikumisele, vaid oluliseks täienduseks, et paremini mõista meeste ja naiste vahelisi suhteid ning töötada soolise võrdõiguslikkuse suunas.

Mis on meesuurimus?

Jouko Huttunen, Jyväskylä ülikool

Võitlus naiste ja meeste võrdõiguslikkuse eest on traditsiooniliselt olnud naistele tähtsam kui meestele, aga tegelikult oleme praegu olukorras, kus on pingutustnõudev ja problemaatiline püüda võrdõiguslikkuse teemasid ainult naiste ja feministlike jõududega edasi viia. Need, kes töötavad tõsiselt võrdõiguslikkuse probleemidega, mõistavad varem või hiljem, et võrdõiguslikkus on üha enam meeste teema. Seepärast on elulise tähtsusega märgata meeste rolli võitluses võrdõiguslikkuse eest. Otsustavaks küsimuseks on, kuidas kaasata mehi sellesse võitlusse. Millist kasu mehed saavad sellest, kui tahame jätkuvalt laiendada soorolle võrdõiguslikkuse nõuetele vastavaks?

Ebarealistlik on oodata, et enamus mehi hakkaks huvituma võrdõiguslikkuse küsimustest enne, kui nad on taibanud, milliseid eeliseid ja kasu see nende endi jaoks kaasa toob. Kasulik on vaadata traditsioonilist mehe rolli ning traditsioonilise maskuliinsuse puudusi, et mõista meeste rollide muutumise hädavajalikkust nii koduse kui tööelu kohustuste võrdsema jaotuse suunas.

Seetõttu vajame nii või teisiti meesuurimust ja meeste vabastusliikumist (*men's liberation*). Vajame kasvavaid meeste gruppe, kes soovivad uurida tõsiselt ja eelarvamusteta moodsat maskuliinset eluviisi. Paradoksaalselt on selliste ideede ilmumine olnud naisliikumise "kõrvaltoode" ja ideede esiletoomise taga on olnud naisaktivistid. Saabunud on hetk, kui kõik mehed peaksid vaatama peeglisse, jõudma isiklike järeldusteni ja tegema midagi.

Muidugi on mees- ja naisuurimuse vahel suured erinevused nagu ka meeste ja naiste vabastusliikumiste vahel. Esiteks on naised võidelnud alamalt positsioonilt ja seetõttu olnud tugevalt motiveeritud. Meesliikumine on nõrgem, kuna kõik mehed ei kannata silmnähtavalt traditsioonilise maskuliinsuse hegemoonia pärast, ja mõned mehed saavad kasu stereotüüpse mehe rolli säilitamisest. Nõuab julgust loobuda selgetest kasudest ja astuda maha ülema positsioonilt lihtsalt moraalse eneseaustuse võitmiseks. See tähendab isiksuse mahasurutud osade taasäratamist selleks, et arendada avaramat inimpotentsiaali, et olla võimeline kohtlema naisi võrdsetena, et kogeda lapsi ausalt ja õrnalt ning et olla neile positiivseks eeskujuks, eriti poegadele.

Jagatud vanemluse perspektiivid

Jouko Huttunen, Jyväskylä ülikool

19.sajandi teisel poolel tekkinud tööstusmajanduses lahkusid isad oma väikestest farmidest ja töökodadest, et otsida tööd kodust eemal. Olukord oli selline kõigis Lääne maades, nii Skandinaavias kui ka Soomes. Niimoodi talitades jätsid isad vastutuse laste eest enamjaolt emade kanda ja seega mitte üllatuslikult ei ole 20. sajandil isa roll perekonnas olnud ainult instrumentaalne ja leivateenija oma.

Kahekümnenda sajandi lõpule lähenedes nõuavad sotsiaalsed muutused isade, emade, vanemluse ja perekonna kontseptsioonide kohanemist nii populaar- kui tavateaduste käsitlustes. Me oleme näinud isa ideaali evolutsiooni distantseerunud leivateenijast koos- ja jagatud vanemluseni välja.

Need trendid nõuavad, et me kavandame ümber praeguse vanemluse ja suundume selliste küsimuste juurde nagu: kuidas peaks hoolitsemine ja lapse kasvatamine olema jagatud ema ja isa vahel lapse sünnist alates? Kuidas saavad emad vältida kahekordse koorma - töö ja pereelu - alla mattumist? Kuidas peaks olema isadus kehtestatud ja garanteeritud peale lahutust? Ja lõpuks, kuidas mõjutavad need muutused rollides ja ootustes ema ja isa suhtes lapse arengut uuel aastatuhandel?

Kas vahe kaasalöövate ja mittetegelevate isade vahel suureneb? Vastus paistab olevat "jah", vähemalt lähitulevikus. Ei ole selge, kas meie majandus suudab haarata vähem haritud ja väiksema sotsiaalse kapitaliga inimesi. Majanduslike ressursside puudus õhnestab tugevalt mehe kui varustaja rolli ja võib tekitada konflikti abielus. Need mehed peavad üle saama tungivat püüdlusest teenida oma laste jaoks. Kas mehed, kes ei ole võimelised varustama oma perekonda või kui nad on riius oma abikaasadega, saavad edukalt kaasa rääkida isa rolli üle või mitte sõltub sellest, kuidas me (uurijad, poliitikud) integreerime oma ressursse rajada poliitikaid ja programme, mis mehi aidates aitaksid perekonda.

Võib olla nüüd hindame me rohkem kunagi kui varem isade mitmekesisust, vaadates nii kultuurilisi kui etnilisi erinevusi isaduse, rollide ja isade mõju lastele mõttes. Ükski eduka isaduse definitsioon ja mitte ükski ideaalse isa roll ei saa taodelda universaalset omaksvõttu ega empiirilist tuge. Siiski, mis kunagi tundus normaalse muustrina – peremudel, kus isa nähti kui ema aitajana – toodab praegu uusi kultuurilisi ideaale, nagu jagatud või kaasvanemlus. Kaasvanemad peavad jagama ülesandeid ja vastutust võrdset ja nende rollid on soovabad. Seega ema roll kui kodu valvur on vähenenud.

Mehed ja vägivald

Jorgen Lorentzen, Oslo ülikool

Vägivalla küsimus on saanud keskseks osaks Euroopa poliitikas ja iga Euroopa inimese jaoks. Tavaliselt räägitakse meedias vägivallast seoses gangsterite, mõrvarite, narkomaanide, natside, vägistajate ja lihtsalt varastega. Väga harva räägitakse nendest kui meestest ja mitte kunagi ei mõelda neist maskuliinsuse mõiste raames, kuigi peaaegu alati on tegemist meestega. Üks tähtsamaid asju on, et me peame teadma, kuidas maskuliinsus luuakse. Sageli unustatakse eraelus esinev vägivald, kuna meedia ja avalikkuse tähelepanu on keskendunud avalikkuses ilmnevale vägivallale. Minu mõte on, et avalikkusele nähtava vägivalla juured on eraelus. Teisisõnu on just koduvägivald see,

mis peaks meie tähelepanu köitma ja just see on vägivald, mille vastu vägivallavastane võitlus peaks olema suunatud. Keskendumine koduvägivallale võimaldab meil ka selgemalt sooperspektiivi esile tuua. Kuigi me teame, et ka naised kasutavad meeste ja laste vastu vägivalda, sisaldab koduvägivald peamiselt meeste vägivalda oma lähedasemate vastu, kelleks on siis elukaaslased, abikaasad ja lapsed.

Intervjuud vägivaldsete meestega näitavad juurdunud sisekaemuse puudust: mehed ei mäleta, ei tea ega mõista seda, mis juhtus (1). Mehed ei kirjelda endid kui oma tegude subjekte. Selle asemel suunavad mehed oma tunded ümbritsevale. Need mehed ei võta endale vastutust oma tegude eest. Minu esimene idee ongi näha meeste tegusid kui subjektita vägivallaakte. Mees võib olla hirmunud ja ebakindel, tunda haavatavust ja jõuetust, aga meeste maailmas, kus sa pead olema tugev ja taluma raskusi, ei ole sellistele tunnetele kohta. Naine on see, keda süüdistatakse mehe vägivallategudes, kuna see tundub turvalisem kui oma tavapärase maskuliinsuse ideedest erinevate tunnete tunnistamine. Seda nimetan ma meeste võimetuse tundeks.

Miks mehed vihastavad? Kusagil sisemuses tunnevad nad, et neil on õigus naist omada. Kui naine ei tule koju täpselt kokkulepitud ajal, rikub ta mehe omanikuõigusi. Mees tunneb õiglast viha naise suhtes ja vägivald pääseb esile. Siin näeme, kuidas mees seob oma vägivalda meeste ja naiste vaheliste ühiskonnastruktuuridega. Meie moodsas tänapäeva Euroopas valitseb ikka veel idee, et meestel on naiste üle otsustamisõigus. Paljud mehed isegi ei mõtle, et teevad midagi valesti naist pekstes. Minu teine idee meeste abituse tunde kohta on teisisõnu ebapiisav, mõistmaks meeste vägivalda naiste vastu. Me peame lisama veel ühe perspektiivi, mis näitab, kuidas mehed tahavad, et naised toidaksid nende egoismi, rahuldamaks meeste emotsionaalseid ja seksuaalseid vajadusi. Seda ideed nimetan ma vägivalla struktuuraalseks seaduspärasuseks.

Kombineerides neid kolme ideed näeme meest, kes on kaugel oma isiklikest emotsioonidest, kes ei mõista subjektiivset vastutustunde tähendust, kes mõtleb, et oma jõu kasutamine on õigustatud ja põhjendatud. Sellise kirjelduse järgi on lihtne näha, kuidas eraelus vägivalda kasutatav mees on kõigi inimeste vastu meie ühiskonnas. Sama loogika, et naised loovad probleeme oma ebarealistlike nõudmistega ja takistuste seadmisega, kehtib ka selliste üldiste probleemide puhul nagu lahusus, kodused konfliktid, isade ja laste õigete suhete puudumine. Sellepärast on võimatu eristada vägivaldset meest ülejäänutest kui erinevat, kui hullumeelset. Ta on üks meist ja kannab samu sotsiaalseid struktuure, mis annavad kõigile meestele privileegid meie ühiskonnas.

Vägivalla kutsumisele selle õige nimega – meeste vägivald naiste vastu - ollakse tugevalt vastu. Sellepärast on vajalik lisada vägivallale soo aspekt. See, mida me näeme, on eksiteele läinud maskuliinsus, mis ei jäta ruumi haavatavusele, tagasihoidlikkusele ja pühendumusele, mis on seotud omanikutundega ja vähese ruumiga enese ja teiste eest vastutamise jaoks. Norras tehtud uuring vägivaldsetest meestest näitas, et enamus neist puutus kokku vägivaldse isaga (2). Nad olid kogenud isa, kes kuritarvitas nende ema. Kahjuks on poegadel kalduvus korrata isade loodud mudeleid. On tähtis rõhutada fakti, et mitte pojad polnud need, kelle kallal vägivalda tarvitati, aga nad olid pealtnägijaks oma isa vägivaldsele käitumisele oma ema suhtes. Olulisel kohal on ka sotsialiseerumine – vägivalla kaudu sotsialiseerumist toetab sageli filmi- ja meediatööstus, see põhjustab omakorda konfliktsituatsioonides vägivalla kasutamist nii kodus kui ühiskonnas üldiselt. Vägivallal on kombeks alla kriipsutada ja rõhutada maskuliinsust. Ebakindlast ja

emotsionaalselt vigasest poisist võib saada karm ja kardetav mees, kui ta kasutab vägivalda – temast saab nõ *tough guy*. Selline maskuliinsus on ka ühiskonnas heaks kiidetud. Me loome meeste kujusid, mis edastavad käitumise vägivaldset normi ka meie poegadele, kes igatsevad head isa. Annan mõned strateegiad, mis võiksid aidata kaasa tänase päeva vägivaldsuse muutmisele:

1.Laste eest vastutamine

Tänane Euroopa vajab isaduses revolutsiooni, mis toetub faktile, et mitte ainult naised, aga ka mehed saavad lapsi. Mitmetes riikides on see revolutsioon juba alanud. Paljud mehed soovivad tõsiselt vastutada oma laste eest ja nemad on olulised uue kuvandi loomisel, mis näitab mehi ja isasid hoolivate isikutena. Isadel on ka suur osa kaasaja meeskultuuris kasutatava keele muutmisel. Julgust ja enesekindlust õpetame oma poegadele spordi ja töö suhtes, aga mitte oma emotsionaalse elusuhtes. Pojad peaksid õppima vastutama oma konfliktide ja haavatavuse eest, et saada lõpuks vastutavaks oma tegude eest.

2.Oma tegude eest vastutamine

Mehed peavad julgema näidata oma uusi külgi. Kui tahame olla headeks juhtideks oma lastele, peame olema võimelised jagama oma kogemusi, rääkima oma elust, näitama oma siseelu, looma ruumi peegelduste ja kuulamise jaoks. Peab olema võimalik koostööl ja ühisel arengul põhinevate suhete loomine naistega. On raske lõhkuda kultuuri, kus oleme õppinud olema iseseisvad ja kontrollivad ja mis on röövinud meestelt keele intiimsete teemade jaoks. See keel tuleb luua. Läbi uute lugude maskuliinsusest loome ka vastutustundelise maskuliinsuse. Peame rajama uue meeseetika, mis põhineb kahel mõistel: vastutustundel ja hoolimisel.

3.Vastutustunne ühiskonna ees

Mehed ei tohi pöörata selga vägivallale. Peame seda märkama, vahele segama ja rääkima koduvägivalla vastutustundetust iseloomust. Peame looma liikumise, mis võtmise asemel annab, kus "mina" asendub "meiega". Valge Lindi kampaania eesmärgiks on teadvustada ja rääkida valjusti vägivalla kultuurist, et seda muuta.

Töö vägivaldse kultuuri vastu sisaldab endas poliitilist tööd, et muuta meie kultuuri kõige destruktivsemaid alasid. Töötundide muutmine peab olema põhiline loomaks isadele võimalusi lastega koosolemiseks. Lisaks peaks poliitikuid suunama, et nad pööraksid avaliku vägivalla asemel tähelepanu eraelus esinevale vägivallale.

Sugude võrdõiguslikkusega seotud küsimused on muutunud. Kui meestel ja naistel on tööelus samad positsioonid, siis peaks muutuma nende suhe ka teistes valdkondades. Sugude võrdõiguslikkuse raskuskese peaks sugudevaheliselt sõjalt pöörduma võitluseks väärtuste eest. Esmajärjekorras tähendab see võrdset vastutust laste eest ning meeste ja naiste suhteid, mis põhineksid võrdsel austusel, pühendumisel, avatusel ja hoolimisel.

(1)Per Isdal

(2)Kristin Skjurtun: *Voldsbilder i hverdagen*. Oslo: Pax forlag 1994.

Valge Lindi kampaania

Jorgen Lorentzen, Oslo ülikool

See on meeste kampaania meeste jaoks ja meestest. Alustasime kampaaniaga Norras 1993.a. ja organiseerime igal aastal enne isadepäeva erinevaid üritusi. Valge Lindi kampaania sai alguse Kanadas 1991.a., kui käputäis mehi otsustas, et nende kohus on julgustada mehi võtma sõna naistevastase vägivalla teemal. Nad otsustasi, et valge lindi kandmine nädala jooksul seoses 14 naise mõrvaga Montreali ülikoolis oleks sümboliks meeste vastuseisule meeste vägivallale naiste suhtes. Kampaania oli väga edukas, tuhanded mehed üle Kanada kandsid valget linti. Alates sellest on kanadalased igal aastal kampaania organiseerinud ja see on levinud Austraaliasse, USA-sse ja Norrassa. Valge lindi kandmine on isiklik vanne mitte kunagi sooritada, never to condone või vaikida naistevastasest vägivallast. Meie eesmärgiks on stimuleerida arutelusid, mis viiksid isiklike ja kollektiivsete tegudeni meeste seas. Naistevastasest vägivallast ei ole meeste seas kunagi räägitud, meie tahame seda muuta ja me arvame, et see on tähtis tegur vägivalla vastu võitlemisel. Valge lindi kandmine on silmatorkav ja tekitab inimestes sageli uudishimu, tekitades niimoodi diskussioon.

Kampaania raames tehakse tööd koolides, ühingutes, töökohtades, sõjaväes, poliitikute ja meediaga. Töötavad ainult vabatahtlikud. Norra koostöövõrk tegi 1995.a. väga edukalt koostööd Norra Madriidi Deklaratsiooni organiseerijatega (Norsk Folkehjelp) ("Ütle ei naistevastasele vägivallale") ja alates 1999.a. Norra Punase Ristiga, ravikeskusega "Alternatiiv vägivallale" ja Norra Sugude Võrdõiguslikkuse keskusega. Igal aastal enne isadepäeva valmistame ette erinevaid sündmusi, kuna soovime alla joonida isade vastutust. Koduvägivald on perekonna piin, millel on tagajärjed kogu perele. Keskendume isade, abikaasade ja armukeste necessityle vastutada ja näidata üles empaatiat vägivalla asemel. Isadepäevale keskendumine aitab kaasa reaalsete alternatiivide loomisele. Peame aitama poistel mõista, et tõeliseks meheks olemiseks ei pea olema vägivaldne.

Meie ei mõtle, et mehed on loomulikult vägivaldsed ja me ei mõtle et mehed on halvad. Samas me arvame, et paljud mehed on õppinud väljendama oma viha või ebakindlust läbi vägivalla. Paljud mehed on hakanud arvama, et vägivald on aktsepteeritav vahend naise, lapse või teise mehe üle kontrolli saavutamiseks. Vägivallast vaikides lubame teistel inimestel mürgitada oma keskkonda. Laseme ka elus püsida pildil meestest kui ohtlikest. Meie tööta, e selle pildi muutmiseks, kuna hoolime sellest, mis meeste elus juhtub.

Alternatiiv vägivallale (Alternative to Violence – ATV)

Kakskümmend aastat tagasi oli koduvägivalla keskpunktiks vägivalla all kannatav naine. Naisliikumise ja valitsuse poliitika oli neile naistele turvakoduse loomine. Need turvakodud olid ja on tähtsad kohad, mis pakuvad turvalisust ja abi. Viimase seitseme aasta jooksul on fookus hakanud meestele koonduma. Tõstatati probleem: kui midagi ei tehta meestega, siis vägivald ei lõpe kunagi! Nii naiste kui meeste survele finantseeris Norra Laste ja Pereasjade Osakond esimest vägivaldsetele meestele – ATV. Algusest peale on keskusel suur edu olnud ja pikk järjekord ukse taga. Kaks keskusel töötavat psühholoogi on loonud uued meetodid töötamiseks meeste ja vägivallaga nii

individuaalsel kui grupiteraapia tasemel. Siiani on tulemused olnud väga head, raportite järgi ei ole üle 80% teraapia läbinud meestest enam kunagi vägivalda kasutanud. ATV tegevuse tulemusel on mitmed meespsühholoogid üle maa hakanud keskenduma spetsiaalselt meestele ja vägivallale ning pakkuma vägivaldse käitumisega meestele teraapiat. See on väga uus nähtus, kuna traditsioonilises pereteraapias domineerivas teoorias on olnud tähtsal kohal vastupanu koduvägivallale. Arvan, et on vajalik kekskenduda just meestele ja vägivallale pereteraapias, et sellega toime tulla või et seda üldse näha. Taolistel keskustel on kaks erilist eelist. Esiteks on probleemi ainsaks praktiliseks lahenduseks vägivaldsetele meestele teraapia pakkumine. Vägivalla alla kannatanud naiste keskused pehmedavad valu, aga ei võitle selle põhjusega. Teiseks, tegeledes meestega näitame, et me ei pea kõiki mehi halbadeks. Töötame vägivalla põhjustega ja näitame, et mehed suudavad muuta vägivaldset käitumist. See ongi ATV-taoliste keskuste eetilise dimensioon.

Sotsiaalsed probleemid Eestis meeste ja naiste silme läbi

Rein Võormann, Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut

See presentatsioon põhineb uurimusprojektist "Identiteedi ja sotsiaalsete probleemide formuleerimine Eestis, Ukrainas ja Usbekistanis" tehtud järeldustel. Kvantitatiivsed uurimusmeetodid (diskussioon viid läbi fookusgruppides) tegid võimalikuks saada kätte mitmekülgne ja lai pilt inimeste arvamustest ja positsioonidest Eesti ülemineku kohta turumajandusse. Siin me vaatame ühte aspekti – meeste ja naiste erinev/ sarnane ettekujutus.

Grupiintervjuud tõid välja, et meeste ja naiste ettekujutused tõelistest probleemidest Eestis ei erinenud oluliselt. Nii mehed kui naised alustasid probleemide analüüsi majanduslikest raskustest, mida turumajandus on nende peredele põhjustanud. Kulutuste tõus, madalad palgad ja sellega kaasnev rahapuudus, inflatsioon, tõusev töötuse aste ja sotsiaalsete garantiide puudus olid põhilised mured, mis välja toodi.

Siiski tuleb rõhutada paari aspekti. Esiteks: mehed väljendasid oma vaateid üldistes terminites ja nad rääkisid rohkem asjadest, mis neid häirisid rahvusvahelisel tasandil (riigipead võõranduvad rahvast, keskklassi puudumine tänapäeva Eestis, sotsiaalne stratifikatsioon). Naised jälle teisest küljest alustasid rääkimist mingist konkreetsest probleemist (noorte inimeste raskused iseseisva elu alustamisel, kusjuures nad mõtlesid peamiselt oma lastele; mitte piisavalt vaba aega, eriti nendel, kellel on oma perekonnad; sotsiaalsed suhted on muutunud keerulisemaks; täiskasvanute haridusega seotud probleemid). Teiseks: rahvus oli selgelt üheks sotsiaalsete probleemide identifitseerimise faktoriks. Vene rahvusest naised olid väga mures on alaste tuleviku pärast (kas nad saavad korraliku hariduse, kas nad leiavad peale seda tööd jne.). Kõik grupid jagasid seda muret ja pöördusid selle probleemi juurde korduvalt tagasi. Vene mehed olid samuti mures on alaste tuleviku pärast ja samuti enda tuleviku pärast, aga rohkem üldisemas pildis. Nad rääkisid palju venelaste staatusest Eestis, peamiselt inimeste jagamisest kodanikeks ja mittekodanikeks, vene koolide diskrimineerimisest, suhetest Venemaaga jne.

Kuna meeste ja naiste ettekujutused raskustest ja positiivsetest muutustest olid sarnased, siis need fookusgruppide diskussioonid kaldusid analüüsima vastassugupoolele omaseid probleeme. Naiste grupi käest küsiti: "Milliseid probleeme määratlevad mehed kui kõige teravamaid ja kas meeste ettekujutused erinevad naiste omadest?" meeste käest küsiti sama naiste kohta. Esimene reaktsioon nendele küsimustele oli, et sugu ei mängi mingisugust rolli probleemide tajumisel. Edasised arutlused aga näitasid, et erinevused olid olemas. Peamine erinevus seisnes selles, mida mehed ja naised pidasid kõige tähtsamaks probleemiks tänapäeva Eestis. Mehed arvasid, et naistel on selleks kindlasti perekond ja lapsed. Naised on arvatavasti mures laste hariduse ja tervishoiu pärast, koduse heaolu pärast, et kuidas vähese rahaga toime tulla. Naiste arvates hakkavad mehed kindlasti kohe poliitikast ja majandusest rääkima (regionaalne ebavõrdsus, riigipeade võõrandumine rahvast, tööhõive).

Mees ja maskuliinsus tänases Eestis

Jüri Uljas, Tallinna Pedagoogikaülikool

Minu eesmärgiks on visandada Eesti mehe tänast olukorda ja ühtlasi tutvustada ka Olev Poolametsa, Mait Rauna, Margus Punabi ning minu poolt kirjutatud raamatut "Mees muutuv maailmas".

Inimese heaolul on mitmeid erinevaid mõõtmeid. Me võime rääkida majanduslikust, sotsiaalsest ja kultuurilisest kapitalist. Varakapitalistlikku ühiskonda iseloomustab tavaliselt majandusliku külje rõhutamine. Seetõttu mõõdetakse mehelikkust ning võisteldakse ja võideldakse majandusliku kapitali omandamise nimel. Rõhutatakse, et mees peab realiseerima end läbi töö ja eduka karjääri, et õnne tagab töö. Kuid seda tehakse sageli tervise, perekonna ja vaba aja arvelt.

Edukaks osutuvad tavaliselt need mehed, kelle jõud ja tervis lubab suurema tööpingega toime tulla. Meestel on traditsiooniliste soorollide alusel võimalik valida kahe variandi vahel – kas leppida majanduslikult kehvemate oludega ja olla seetõttu pidevalt stressis või uppuda töösse ning olla seetõttu üleväsinud ja stressis. Enamik mehi valib teise variandi, kuna vaid omamine annab rahulolu tunde.

Kuid töö esikohale seadmine ei lahenda mehe probleeme, vaid tekitab neid juurde. Meeste ühekülgsel orienteerituse üheks näiteks on meeste kultuuritarbimise näitajate oluline halvenemine. Lisaks sellele kaotab mees oma ühekülgsel orienteerituse tõttu ka suhetes. Tavaliselt on meestel kõige lähem suhe oma naisega. Naistel on aga tihedamad ja toetavamad suhted teiste naistega, selliseid lähedasi ja toetavaid suhteid meestel aga ei leia. Kui mees on väga ühekülgselt tööle orienteeritud, siis mingil ajahetkel ta avastab, et ees on lahutus.

Meeste olukorda halvendab ka levinud praktika, et peale lahutust jäävad lapsed enamasti naiste kasvatada ja ühtlasi piiratakse enamasti ka meeste kohtumisi lastega. Seega kaotavad mehed abielulahutuste käigus oma kõige lähedasemad suhted. Lähedasi suhteid ei saa aga teised suhted asendada.

See, et mehed eelistavad omamist olemisele peegeldub ka statistikas. Meeste eeldatav eluiga on Eestis 11-12 aastat väiksem naiste omast. Pool sellest näitajast on tingitud sotsiaalsetest teguritest. Meeste käitumises on enam terviseriski tunnuseid kui naistel. Viimastel aastatel on enam hakatud kõnelema mehe depressioonist. Meeste seas on enam enesetappe ja vägivaldseid surmapõhjust. See, et mehe ühekülgus kajastub sellises statistikas, ilmneb ka sellest, et kui naiste tööpinge oluliselt kasvab, siis samad näitajad suurenevad ka naiste hulgas. Kuid praegusel ajal võime me Eestis kõneleda mehe kriisist. Kõik see, mis on olnud seotud traditsiooniliselt meheliku malliga on sattunud vastuollu tänapäeva nõudmistega. Tänapäeva muutunud maailmas saavad paremini hakkama need mehed, kes peale töö leiavad elus ka muid olulisi väärtusi. Mehi saavad töö ja majandusliku kapitali hullusest päästa vaid see, kui suudetakse tasakaalustada pereelu ja tööd ja samuti harrastusi ja vaba aja küsimusi. Elu erinevate külgede väärtustamine suurendab oluliselt mehe vaimset ja füüsilist heaolu. Mehe rolli ümbermõtestamiseks ja mehe nägemuse toomiseks võrdõiguslikkuse temaatikasse ongi kirjutatud raamat "Mees muutuv maailmas".

Muud sündmused

Seminar integratsioonipoliitikast ja võrdõiguslikkusest

24.märtsil 2001.a. korraldas Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus (ENUT) Jõhvi Kultuurikeskuses seminari Integratsioonipoliitika mõju naistele ja meestele. Osalejaid oli 75, nende seas naisorganisatsioonide, kultuuriseltside ja naiste ümarlaudade esindajad, volikogude ja vallavalitsuste töötajad, linnapead, noored poliitikud ja õpilased.

Seminari eesmärgiks oli selgitada naiste ja meeste osa integratsiooniprotsessis, tutvustada võrdõiguslikkuse seadust ja integratsiooniprotsessi õiguslikku regulatsiooni. Seminaril käsitleti Ida-Virumaa naiste probleeme erinevatest aspektidest nagu töö, haridus ja poliitika. Seminari eesmärgiks oli toetada naisorganisatsioonide võrgustiku arengut.

Seminari avasõnad tulid ENUTi tegevdirektor Selve Ringmaalt, tervitussõnad ütles ka Saksa Liitvabariigi suursaadiku asetäitja ja majandusnõunik Gerald Wolff. Esinejateks olid rahvastikuminister Katrin Saks, Ida-Viru maavanem Rein Aidma, Sotsiaalministeeriumi Võrdõiguslikkuse büroo juhataja Ülle-Marike Papp, rahvastikuministri nõunik Tanel Mätlik, Läti Ülikooli Sugupooleuuringute keskuse juhataja Irina Novikova, Kadi Pajupuu jt. Lisaks ettekannetele oli võimalik osaleda töögruppides, kus käsitleti haridust, poliitikat, töölaseid küsimusi ja naisorganisatsioonide tegevust. Töögrupe juhtisid Katri Raik, Margarita Ostroumova, Riina Okas, Evi Paasmäe ja Külli Volmer. Seminari võttis kokku Ene-Eha Urbala Inimõiguste Instituudist. Päeva lõpetas vastuvõtt Mäetaguse mõisas.

Naised ja mehed tahavad koos ühiskonda paremaks teha

15.-17.juunil toimus Vilniuses esinduslik konverents WoMen & Democracy, kus arutluse all oli naiste ja meeste võrdõiguslikkus. Osavõtjad olid kõigist ümbruskonna riikidest.

Konverentsi tähtsusest räägivad Leedu presidendi Valdas Adamkuse ja Läti presidendi Vaira Vike-Freiberga kõned ning USA president George W. Bushi ja Soome presidendi Tarja Haloneni saadetud tervitused ning USA senaatori Hillary Clintoni videotervitus.

Keskseks teemaks oli soolise võrdõiguslikkuse tagamine tööl ja inimkaubanduse ennetamine. Antud probleemide eitamine läheb üha raskemaks, ei ole võimalik faktidest mööda vaadata ka Eestis.

Naiste konverentsil tulid oma ettepanekutega välja ka mehed. Kutsutakse üles mehi loobuma hegemoonilisest mehelikkusest ning olema hoolivam nii enda kui pere suhtes. Soositakse, et mehed võtaksid välja vanemapuhkuse, noorte isade töögraafik peaks olema paindlikum, et olla enam koos perega, julgustada poisse tegema nn. naiste töösid, näiteks, töötama kasvatajana ja õpetajana koolis.

Õpetajad peaksid saama sootundlikkusealast koolitust, välja tuleks anda õppematerjale, mis aitaksid tõsta teadlikkust soorollide suhtes juba algklassides. Aktuaalseks on saamas kriisi- või teraapiakeskuste, meeste nn kuumade liinide loomine, kuna mehed ise kannatavad enda vägivaldse käitumise pärast naiste suhtes.

Prioriteediks peeti Valge Lindi Kampania algatamist, millega mehed võitlevad naistevastase vägivalga vastu. Vägivallavastane meeste liikumine on levimas maailmas. Jääb oodata, millal astuvad koduse vägivalga vastu ka meie mehed.

Ajakiri Ariadne Lõng

2001. aasta sügisel ilmub nais- ja meesuurimuse ajakirja "Ariadne Lõng" teine number. Artiklite autoriteks on Anne Lill, Leena Kurvet-Käosaar, Mirjam Hinrikus, Eve Annuk, Tiina Kirss, Kadri Tüür, Raili Põldsaar, Eda Heinla, Merili Metsvahi, Anne Kull, Iivi Masso, Terje Hallik, Inna Põltsam, Eda Sepp, Katrin Kivimaa, Reet Varblane, Heili Einasti, Linda Hutcheon, Lorraine Code ja Hilda Gunn Slottemo. Käsitletavateks teemadeks on naised Eesti tänapäevas ja meedias, naiste hinnangud sotsiaalsetele probleemidele Eesti ühiskonnas, naise ja reformatsioon, eesti naine poliitilise subjektina, okupeeritud Eesti kunstiajalugu ja naiskunstnikud, naisekeha kunstis, mehed ja maskuliinsused, naised ja kirjanduskaanon, feminism ja postmodernism, Donna Haraway ja küborgid jm. Tutvustatakse kolme raamatut: Olev Poolametsa, Jüri Uljase, Mait Rauni ja Margus Punabi "Mees muutub maailmas", Evelyn Fox Kelleri "Mõtisklusi soost ja teadusest" ning Mare Tralla, Pam Skeltoni ja Angela Dimitrikaki toimetatud "Private Views: Space and Gender in Contemporary British and Estonian Art". Antakse ka ülevaade eelmisel aastal ilmunud ajakirjadest "Sign" ja "Hypatia". Ajakiri hakkab müügil olema ENUT-is ja raamatukauplustes.